

**СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВЕТИ КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
Катедра „Политология“**

**КОАЛИЦИОННИ КАБИНЕТИ И КОНСОЛИДИРАНЕ НА
ПАРЛАМЕНТАРНИЯ РЕЖИМ В БЪЛГАРИЯ (1990-2013)**

АВТОРЕФЕРАТ

**НА ДИСЕРТАЦИЯ ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА НАУЧНО-ОБРАЗОВАТЕЛНА
СТЕПЕН „ДОКТОР“ ПО ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ: 3.3.
ПОЛИТИЧЕСКИ НАУКИ (СРАВНИТЕЛНА ПОЛИТОЛОГИЯ)**

ДОКТОРАНТ:

Ралица Любомирова Симеонова

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:

Доц. д-р Румяна Коларова

София, 2016 г.

Дисертацията е обсъдена и насрочена за публична защита на заседание на Катедра „Политология“ при Философски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ на 28 януари 2016 г. Тя съдържа 278 страници и има следната структура: увод, три глави, заключение, четири таблици, пет приложения и библиография. Библиографията включва 304 цитирани източника на български и английски език.

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД.....	1
ПЪРВА ГЛАВА. КОАЛИЦИИ И КОАЛИЦИОННИ КАБИНЕТИ - КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА.....	16
1. Дефиниране и класификация на коалиционните феномени.....	16
2. Коалиционни теории и подходи за разбиране на коалиционното формиране. Рационалният избор и «теория на игрите».....	22
3. Параметри на коалиционната политика.....	42
3.1. Формиране на коалиционен кабинет.....	46
3.2. Коалиционно управление.....	49
3.3. Преустановяване на коалиционното управление.....	52
3.4. Електорално представяне.....	55
4. Особенности на коалиционното договаряне.....	57
5. „Нов институционализъм“.....	62
5.1. Институционализъм на рационалния избор.....	64
5.2. Исторически институционализъм.....	68
6. Ролята на ограниченията по отношение на коалиционната политика.....	70
ВТОРА ГЛАВА. ПОЛИТИЧЕСКИ РЕЖИМИ И МОДЕЛИ НА ДЕМОКРАЦИЯ. КОНСОЛИДАЦИЯ НА ПАРЛАМЕНТАРНИЯ РЕЖИМ.....	77
1. Мажоритарна и консенсусна демокрация. Подходът на Лайпхарт в измерението „партии – изпълнителна власт“.....	78
2. Подходът на Мюлер, Стрьом и Бергман – делегиране и отчетност в парламентарната демокрация.....	88
3. Консолидация на парламентарния режим.....	94
ТРЕТА ГЛАВА. КОАЛИЦИОННИ КАБИНЕТИ И КОНСОЛИДИРАНЕ НА ПАРЛАМЕНТАРНИЯ РЕЖИМ В БЪЛГАРИЯ.....	114
1. Институционална рамка.....	114
1.1. Конституция.....	114
1.2. Избирателни системи.....	120
2. Предизвикателства пред консолидацията на демокрацията в посттоталитарната действителност.....	125
3. Кабинети в България (1991-2013).....	133
3.1. Кабинет на Филип Димитров - еднопартиен кабинет на малцинството.....	134
3.2. Кабинет на Любен Беров – коалиция на свърхмнозинството.....	139
3.3. Служебен кабинет на Ренета Инджова.....	148
3.4. Кабинет на Жан Виденов – еднопартиен кабинет на мнозинството.....	149
3.5. Служебен кабинет на Стефан Софиянски.....	151
3.6. Кабинет на Иван Костов – коалиция на свърхмнозинството.....	152
3.7. Кабинети на Симеон Сакскобургготски – минимално-печеливши	

<i>коалиции</i>	167
3.8. <i>Кабинет на Сергей Станишев – коалиция на свръхмнозинството</i>	188
3.9. <i>Кабинет на Бойко Борисов – еднопартиен кабинет на малцинството</i>	224
3.10. <i>Служебен кабинет на Марин Райков</i>	226
3.11. <i>Кабинет на Пламен Орешарски – коалиция на малцинството</i>	227
4. Резултати от изследването	229
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	239
Приложение 1. Разпределение на мандатите в парламента (1991-2013).....	244
Приложение 2. Избор на министър-председател и състав на Министерски съвет –резултати.....	245
Приложение 3. Брой министерства и членове на кабинетите в началото и в края на управлението.....	245
Приложение 4. Резултати от вотове на недоверие и вотове на доверие (1991-2013).....	246
Приложение 5. Структура и състав на кабинетите в България (1991-2013).....	248
БИБЛИОГРАФИЯ	264

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност на темата

Темата за коалициите и коалиционното управление, както и проблематиката, свързана с устойчивостта и консолидирането на парламентарните режими, са предмет на сериозен изследователски интерес в рамките на съвременната политология. Доминира разбирането, че с разпространяването на парламентарното управление и реформата на електоралните системи в посока пропорционално представителство, парламентарната демокрация е станала по-комплексна. Счита се, че в многопартийните системи, където три или повече партии получават парламентарно представителство, винаги съществува възможност нито една от тях да не е в състояние самостоятелно да контролира парламентарното мнозинство. Всъщност тази възможност се е превърнала по-скоро в правило, отколкото в изключение при повечето от съществуващите парламентарни системи в света (Müller and Strøm 2003:1). Нерядко обстоятелствата изискват определен тип междупартийно коалиционно строителство, т.е. наблюдават се случаи, при които коалициите се оказват неизбежни. В ситуации на парламентарно малцинство, коалициите биха могли да бъдат просто законодателни алианси, при които правителството на малцинството търси подкрепа на ситуационна база от своите партньори в парламента. В повечето случаи обаче изграждането на коалиции предполага по-обвързващи споразумения, които включват разпределяне на постове в изпълнителната власт. Презумпцията е, че партиите, които формират парламентарното мнозинство, споделят и контрола върху кабинета и изпълнителната власт (Müller and Strøm 2003:1-2).

В българския случай формулата „коалиционен кабинет“ започва да се превръща в норма. В тази връзка актуалността на застъпената в дисертационния труд проблематика може да се определи по отношение на необходимостта от повече и по-разнообразни от методологическа гледна точка изследвания, които, заедно със съществуващите до този момент разработки, следва да допринесат за по-пълноценното разбиране на коалиционната политика и на спецификите на политическия режим в рамките на българската посттоталитарна политическа действителност. Следователно основанията, фокусът на това изследване да бъде насочен именно към коалиционните кабинети и консолидирането на парламентарния режим в България, се базират на убеждението, че представянето, систематизирането и анализът на информацията, касаеща разглежданите

феномени, посредством предварително разработената методология и прилагането на набор от количествени и качествени методи, биха довели до достоверни резултати с научна стойност.

2. Състояние и измерения на изследвания проблем

Изхождайки от презумпцията за необходимостта от по-пълноценно разбиране и по-адекватен анализ на специфичните фактори и явления, чиито характер и динамика в голяма степен оформят политическия контекст на съвременните либерални демокрации, много от политологичните анализи се фокусират преди всичко върху значението на процесите, които съпътстват и следват създаването на многопартийни правителства. Редица изследвания на коалиционните явления поставят акцент върху въпроса за капацитета на коалиционните кабинети така да се позиционират в институционалната политическа среда, че да бъдат в състояние да упражняват контрол върху ключови лостове на държавната власт. Нашето политическо съвремие предоставя достатъчно примери за това как многопартийни правителства успешно са оползотворявали възможността да доминират процеса на вземане на управленски решения и да играят водеща роля при дефинирането на параметрите на политическия дневен ред от позицията на върховен орган на централната изпълнителна власт. Днес коалиционният кабинет може да се разглежда като политически феномен, който е особено характерен за парламентарните режими от чист тип, но нерядко се среща и в политически модели, които се определят като полу-президентски републики. В това отношение въпросът за коалиционното формиране ангажира съществена част от научните изследвания, ситуирани в ареала на политическата наука. Нещо повече - в продължение на десетилетия той успява да зададе предметния обхват на редица теоретични подходи и да се позиционира в центъра на много обяснителни модели в рамките на различни научни направления. Всичко това обяснява значителния методологически ресурс и релевантен изследователски инструментариум, на които днес можем да разчитаме, за да постигнем по-добро разбиране за същността и функционалните особености на коалициите.

Въпреки че могат да се открият сериозни разминавания между отделните автори за това коя е основната и най-важна детерминанта на коалиционното формиране, то все пак са налице достатъчно основания, за да допуснем, че като цяло съвременната политологична литература е доминирана от обяснителния модел, който извежда централната роля на електоралните резултати в коалиционния анализ като отдава

съществено значение на тяхната роля в процеса на разпределение на парламентарните мандати. Обект на научен интерес нерядко стават и специфичните предпочитания на отделните политически актьори, включително – тяхната мотивация, цели, интереси и избор на стратегии. Същевременно в някои анализи изследователският фокус попада конкретно върху действията на партиите, особено в случаите, когато поставените научни цели предполагат установяване на функционалните характеристики и специфики, свързани с определен модел на поведение. Друг важен акцент в коалиционните анализи е въпросът за идеологическото позициониране и неговото значение за доброто разбиране, пълноценния анализ и адекватната оценка на процесите, които се отнасят до съществуването и функционирането на коалициите във всеки един етап на „коалиционния жизнен цикъл“. По отношение на „коалиционния жизнен цикъл“, в рамките на дисертационния труд, се прилага подходът, предложен от Мюлер, Стрьом и Бергман (2010), на базата на който се разграничават четири етапа от „живота“ на коалицията: „формиране на правителство“, „управление“, „преустановяване на управлението“ и „електорално представяне“. В много научни разработки изходна точка за анализ на коалиционната проблематика е темата за позициите на потенциалните коалиционни партньори в процеса на договаряне, в частност – неговото влияние върху крайния резултат на изхода от „политическата игра“. Важно място в коалиционните изследвания заемат също и въпросите, които насочват вниманието към параметрите на институционалната рамка, значението на конкретните характеристики на средата, ролята на определени вътрешни и външни фактори по отношение на политическия контекст и др.

Съществуват няколко основни подхода по отношение на изследването на процеса на коалиционно формиране. Ранните анализи се базират на теорията за рационалния избор в качеството ѝ на метод за изследване на политическото поведение, а също и за обяснение на политическите феномени и процеси – в по-широк план. Рационалният подход кореспондира с принципа на методологическия индивидуализъм, съгласно който субектите могат да бъдат разглеждани като ориентирани към максимизиране на своите собствени ползи. От тази гледна точка представителите на школата свеждат всеки социален феномен до поведението на индивидуалните му елементи. Следователно основната презумпция тук е, че разбирането за колективното действие може да се постигне посредством анализ на индивидуалното. Приложен по отношение на коалиционните кабинети, този принцип изисква акцентът да бъде поставен върху

поведението и мотивацията на индивидуалните актьори, включени в състава на коалицията.

Съществена за изследванията на коалиционния феномен е „теорията на игрите“. Процесът на нейното развитие довежда до обособяването на две основни направления: „кооперативна игрова теория“ и „некооперативна игрова теория“.

По отношение на коалиционните изследвания е възприето първият тип да се използва за анализ на формирането на „печеливши“ коалиции, а вторият – за анализ на институционалните характеристики, свързани с правилата за селекция, определящи в голяма степен резултатите от процеса на коалиционно формиране. В тази връзка някои изследвания на коалиционната проблематика се базират на концепции, произтичащи от кооперативния модел (*минимално печеливши коалиция, минимална коалиция* и др.), други поставят акцент върху значението на позиционните характеристики на партиите, участващи в правителството (*малък брой партии, идеологическа близост* и др.), трети се фокусират конкретно върху институционалните особености на средата (*селекция на формираща партия, инвеститурен вот* и др.) (Tsebelis and Ha, 2014).

В рамките на дисертационния труд се отчита съществената роля на институциите по отношение на способността им да въздействат върху коалиционните политики.

Първата презумпция е, че определен набор от институции е в състояние да оказва влияние върху коалиционните политики, независимо от националните специфики, разпределението на ресурси или от замесените личности. Възприето е схващането, че институциите насърчават определени модели на поведение и същевременно обуславят очакванията и предпочитанията на политическите актьори (Lupia and Strøm, 2003).

Втората презумпция е, че институциите често ограничават коалиционното договаряне и то - по различни начини, но най-вече като стесняват набора от възможни коалиционни кабинети, което е отвъд краткосрочния контрол на играчите. Ограниченията могат да бъдат официални разпоредби, като конституциите и други нормативни инструменти, или да приемат далеч по-малко формални форми, например: предварителни ангажименти, направени от политически партии или други политически актьори. Въпреки че по принцип политическите институции могат да бъдат променяни от политическите актьори, в ситуацията на коалиционно формиране, те действат и могат да ограничат опциите пред актьорите. На партиите може да се наложи да разглеждат политическите институции като даденост дори и по време на управлението на тяхното правителство (Müller and Strøm 2003:11).

Третата презумпция е, че отделните субекти се ръководят от предварително

изработени стратегии в стремежа си да реализират своите предпочитания. Самите предпочитания следва да се разглеждат като променлива величина, доколкото политическите субекти не оперират във вакуум, а в конкретна среда, в която съществуват както множество други индивидуални и колективни актьори, така и различни правила и норми. Влиянието на правилата се определя от техния капацитет както да регламентират дейността на актьорите, така и да лимитират поведението и действията им до определени позволени или забранени, приемливи или неприемливи модели, а също така и да обуславят, често да моделират предпочитанията и поведението на субектите в процеса на договаряне. По този начин правилата-институции успяват да структурират отношенията между актьорите, като стимулират едни и ограничават проявите на други форми на взаимодействие и модели на поведение. Същевременно субектите също могат да влияят и да променят правилата при определени условия. Самият процес на взаимодействие, когато той предполага сътрудничество, произвежда определени норми, които могат да фиксират конкретни аспекти от отношенията на партньорите и така – да ограничат алтернативите им за действие. Следователно не може да се пренебрегне фактът, че политическите актьори са в голяма степен рамкирани от съществуващите правила и нормативни уредби, но едновременно с това - разполагат с известна свобода сами да определят конкретен кръг от дейности, които ще осъществяват и контролират съвместно по време на своето управление, разбира се, в съответствие с функциониращата институционална рамка. Така, по време на договарянето на потенциалната възможност за съвместно управление, участниците могат сами да дефинират някои от правилата, които ще ограничават тяхното поведение. В тази връзка темата за коалиционните споразумения се явява централна за изследването, тъй като налагането на такива публични писмени „договори“ се счита за един от елементите на консолидацията на парламентарния режим.

3. Цел и основни изследователски задачи

Целите на изследването се разполагат в две проблемни полета. От една страна, те се отнасят до идентифицирането на особеностите на българската коалиционна практика, което налага необходимостта от установяване на това как коалициите се конструират и функционират в условията на съвременния български парламентарен режим и по-конкретно – дали и ако – да, до каква степен коалиционната политика в България определя степента му на консолидация. От друга страна, целите предполагат анализ на

институционалната рамка, в която функционират коалиционните кабинети и оценка на нейното състояние и потенциал да влияе и въздейства върху коалиционните управления след приемането на новата българска конституция през 1991 г. На тази основа се установява какъв модел на демокрация се е утвърдил в България.

Основните изследователски задачи на дисертацията включват:

1. Дефиниране на понятията за коалиция и консолидация и определяне на политологическото измерение на тяхната употреба и значение като необходимо условие за разбирането на изследваните феномени, респективно – предоставяне на научно обяснение за същността на коалиционните кабинети и за тяхното функциониране във взаимовръзка с проблема за определянето на понятието „консолидация“ и за употребата му като характеристика на политическия режим.
2. Обзор на основните теоретични подходи при изследването на консолидацията на политическите режими, функционирането на представителните демокрации и коалиционната политика и избор на теоретичен модел за сравнителен анализ на кабинетното управление в европейските парламентарни демокрации и на българския парламентарен модел – в частност.
3. Анализ и оценка на институционалната рамка, в която функционират коалиционните кабинети в България. Определяне на общите системни характеристики на съвременната българска либерална демокрация и анализ на тенденциите на промяна в основните политически институции след 1991 г.
4. Определяне на основните параметри на коалиционните кабинети в България и на тяхното функциониране, като елемент от парламентарния модел на управление. Класификация на кабинетите в България и анализ на техния *жизнен цикъл*.
5. Изследване на връзката между периодично възникващите политически кризи и формирането на коалиционни кабинети.

6. Анализ на процеса на консолидация на българския парламентарен режим през призмата на ролята и значението на коалиционните кабинети за периода след приемането и влизането в сила на новата българска конституция.

Хипотези

В рамките на дисертационния труд са формулирани и подложени на проверка следните основни хипотези:

1. *Коалиционните кабинети водят до стабилизиране и консолидиране на парламентарния режим в България, като неколккратно предлагат работещ модел за излизане от политическа криза и постигане на ефективно и устойчиво парламентарно мнозинство, което изработва и налага стратегически решения по ключови национални приоритети.*

Като приемаме, че поддържането на парламентарно мнозинство и спецификите на политическия дневен ред са от ключово значение за формирането и функционирането на кабинетите, основен приоритет в рамките на дисертационния труд е да се изследва дали има връзка между периодично възникващите политически кризи и формирането на коалиционни кабинети. Кризите се разглеждат, от една страна, като предусловие за формиране на коалиционни кабинети, а от друга – като част от техния „жизнен цикъл“. В първия случай се касае за управление на кризи посредством създаване на коалиция, а във втория – за капацитета на коалиционния кабинет да управлява кризи в рамките на собствения му мандат.

Анализират се особеностите на коалиционното договаряне. Последното се разглежда като един от най-съществените аспекти на коалиционното взаимодействие – част от „жизнения цикъл“ на коалиционната политика. Договарянето се използва за означаване на процеса на преговори и „пазарлъци“ в рамките на коалиционната политика и в този смисъл – е механизъм за взаимодействие. Процесът на договаряне винаги е свързан с определени „разходи“ и „печалби“ за участващите в него актьори. Ето защо съществено внимание се отделя на коалиционните споразумения – на тяхното естество и специфики. Приема се, че налагането на коалиционни споразумения е един от елементите на консолидацията.

2. *Парламентарният режим в България се консолидира чрез засилване на консенсусния елемент.*

Тази хипотеза се проверява посредством сравнителен метод, приложен по отношение на българските кабинети.

В контекста на гореизложеното кабинетите са диференцирани на: *кабинет на мнозинството, на малцинството и служебен*. Кабинетът на мнозинството може да бъде *еднопартиен, минимално-печеливша коалиция* (коалиция, която ще загуби своя статут на „печеливша“, ако след напускане на някоя от участващите в нея партии, ще притежава по-малко от 50%+1 от местата в законодателния орган) и *коалиция на свръхмнозинството* (коалиция, която при напускане на участваща в нея партия ще продължи да бъде „печеливша“, т.е. ще продължи да контролира 50%+1 или повече от местата в парламента). *Кабинет на малцинството*, еднопартиен или коалиционен, е такъв, който притежава 50% или по-малко от местата в парламента. Под *служебен кабинет* се разбира този, който е назначен от президента, за да подготви провеждането на парламентарни избори.

С помощта на предложената от Лайпхарт (1999:91) класификация са открити и типовете с най-мажоритарен, респективно - с най-консенсусен характер. В първия случай това е еднопартийният и същевременно – минимално-печеливш, т.е. еднопартиен мажоритарен кабинет. Във втория – това е многопартийният и свръхголям кабинет. Съгласно подхода на Лайпхарт кабинетите на малцинството наподобяват на свръхголемите кабинети и заедно с многопартийните кабинети на малцинството също се ситуират в консенсусния край на спектъра. Същевременно останалите два типа - многопартийните минимално-печеливши коалиции и еднопартийните кабинети на малцинството, са поставени в междинна позиция (Lijphart 1999:91).

3. *При по-високи нива на електорална волатилност е по-вероятно да се формират коалиционни правителства, отколкото в обратния случай.*

Презумпцията е, че високата електорална волатилност е свързана с наличие на по-съществена фрагментация на партийната система. Приема се, че в такава ситуация партиите биха били по-склонни да се включат в коалиционно правителство, защото „разходите“ за участието в управлението се разпределят между повече от една партия, което е възможно да ограничи въздействието на електоралното „наказание“ за тях на следващите избори.

За измерване на електоралната волатилност се използва методът на М. Педерсен, който позволява да се установят промените в електоралната подкрепа в рамките на дадена партийна система между два последователни парламентарни избора (Pedersen, 1979). Принципът при този метод е, че печалбата за една партия е загуба за друга.

4. За една партия е по-вероятно да генерира електорална „печалба“ след участие в коалиционен кабинет, отколкото след участие в еднопартийен.

Разглеждайки изборите като „санкциониращ механизъм“, посредством който електоратът „възнаграждава“ или „наказва“ едно или друго правителство или конкретен субект, участващ в него, избирателите съвсем невинаги са в състояние да изпълняват тази функция, особено когато се касае за многопартийни кабинети (see Fisher and Hobolt, 2010). В тази връзка Фишър и Хоболт подчертават, че „...способността на избирателите да санкционират правителствата може да бъде помрачена от неясните линии на отговорността в рамките на многопартийните правителства“ (Fisher and Hobolt 2010: 358). При проверката на формулираната по-горе хипотеза се вземат предвид резултатите от електоралното представяне на релевантните партийни субекти. Представя се броят на мандатите, които всеки от тях получава в следващия парламент. На тази база се прави анализ на „загубите“ и „печалбите“ в парламентарни места.

5. Управлението на коалиционните кабинети се характеризира с по-голяма ерозия на парламентарното мнозинство в сравнение с управлението на еднопартийните кабинети.

Приема се, че спецификата на коалиционните взаимоотношения, процесът на договаряне и необходимостта от постигане на компромис по ключови въпроси от политическия дневен ред, могат да изискват повече усилия в посока поддържане на стабилно парламентарно мнозинство. Ето защо се счита за по-вероятно да се случат разцепления в парламентарните групи на партньори в коалиционно управление. При проверката на тази хипотеза се използват броят на парламентарните места, притежавани от релевантните политически субекти в началото и в края на управлението на конкретния кабинет, като е изчислена разликата между тях.

6. *Ефективността на реализираната политика при коалиционните кабинети е по-висока в сравнение с тази при еднопартийните, защото коалициите в България, като цяло, управляват по-дълго.*

Възприема се логиката на Лайпхарт (1984), според която продължителността на кабинета е индикатор за силата и здравината му в сравнение със законодателния орган, а също така и за стабилността на режима. Презумпцията е, че времето е ресурс и този ресурс е ключов по отношение на ефективността на реализираната държавна политика. В тази връзка се изчислява продължителността на управлението на кабинетите в България за периода 1991 – 2013 г. Следвайки Мюлер и Стръм (2003), като формално начало на управлението се разглежда датата, на която правителството бива избрано от парламента. Формалният край на управлението се отнася до датата, на която оставката на кабинета бива гласувана и приета с решение на Народното събрание или датата на провеждане на общи избори, което се случва първо, а когато това не е приложимо – датата, на която е приет вот на недоверие или датата, на която е отхвърлен вот на доверие (see Müller and Strøm, eds., 2003). Фактическото оттегляне от властта отразява окончателното приключване на управлението на кабинета, което се кодира с датата, предхождаща тази на формалното начало на управлението на следващия кабинет. Максималният допустим срок на мандата е периодът между формалното начало на управлението до последната възможна дата за провеждане на парламентарни избори съгласно конституционните и законови разпоредби (see Müller and Strøm, eds., 2003). В рамките на дисертационния труд под продължителност на управлението се разбира периода между формалното начало и формалния край на управлението на един кабинет (see Müller and Strøm, eds., 2003).

Същевременно се приема, че ефективността на кабинетното управление, разбира се като способност на кабинета да се справя с възникнали кризи, т.е. способност да оцелява, при коалициите е по-висока. Презумпцията е, че коалиционните кабинети са по-гъвкави от еднопартийните, тъй като имат възможност да променят коалиционната формула по време на своето управление. В тази връзка фокусът на изследването е насочен към прилагането на механизми за управление на кризи и разрешаване на конфликти, като еднопартийните и коалиционните кабинети в България се сравняват на базата на ефективността им в това отношение. Открояват се основните критични моменти по време на тяхното управление. Идентифицират се и се оценяват мерките, които те предприемат за преодоляването на подобни ситуации.

4. Теоретични подходи и изследователски методи

По отношение на засегнатата в изследването проблематика се използват набор от качествени и количествени методи. Прилагат се подходи, които кореспондират със спецификите на обекта на изследване и в този смисъл – тяхното предназначение е свързано с отчитането и открояването на особеностите на българския парламентарен режим в съответствие с посткомунистическите реалности. От друга страна, се заимстват способности, използвани в някои от доминиращите научната литература теории и обяснителни модели, които имат отношение към установяване на концептуалната същност, функционални характеристики, роля и значение на феномените, включени в предмета на изследване. В последния случай се прави селекция, прецизиране и определено модифициране на съответния инструментариум.

Възприема се логиката, в съответствие с която понятието за коалиция е дефинирано като „група, която включва най-малко два актьора“, в случая - „най-малко две политически партии“ (Strøm, Müller and Bergman 2010:6). В рамките на анализа се прави ясно разграничение между формата на партиите, която по презумпция е коалиционна, от тази на някои кабинети, като под „кабинет“ тук се разбира „правителство“ (Strøm, Müller and Bergman 2010:6). В тази връзка се извежда разбирането, че коалиционната партия е партия, която има най-малко един представител, имащ право да гласува в рамките на кабинета. Изследователският фокус е насочен към концепцията за *управляващата коалиция*, с която се означава “споделянето на изпълнителната власт от различни политически партии” (Strøm, Müller and Bergman 2010:6). От тук – всяка една управляваща коалиция трябва да бъде съставена от най-малко две политически партии, като представителите на всяка от тях следва да разполагат с права да гласуват в рамките на кабинета, а също и да притежават самостоятелно обособена парламентарна група в държавния законодателен орган (Strøm, Müller and Bergman 2010:6).

На преден план се извеждат някои от по-важните параметри на коалиционната политика, която се определя като *набор от мотивирани действия на набор от политически актьори* (Müller and Strøm 2003:4). Коалиционната политика е „рационален избор“, баланс между „печалба“ и „загуба“ за политическите партии и е обусловена от стратегическото взаимодействие в рамките на тези партии. Очакванията на субектите също заемат централно място в „коалиционната игра“. Коалиционната политика е и институционално обусловена. Приема се, че всъщност целият „коалиционен жизнен

цикъл“ е в голяма степен институционално контекстуализиран (Müller and Strøm 2003:4-5).

Едновременно с това се открояват и индикаторите за разбиране и обяснение на резултатите от „коалиционната игра“ като членството във формиращия кабинет, разпределянето на министерските постове между участващите в кабинета партии, инструментите на коалиционното управление и др. Формулират се и променливите, на базата на които може да се анализира коалиционната политика, а именно: „влияние на държавата и на времето“ („пространствено-времевите параметри“); „структурни характеристики на кабинетите и парламентите“; „предпочитания“; „институции“; „среда на договаряне“; и „критични събития“ (Müller, Strøm and Bergman, eds., 2010: 19-28).

Обяснителният подход на Мюлер, Стрём и Бергман (2010) за „коалиционния жизнен цикъл“ е централен за изследването и е използван като базова рамка за анализ на етапите, през които минава „животът“ на коалиционния кабинет. Следвайки логиката на авторите, в дисертацията се разглеждат следните четири етапа от „живота“ на коалицията: „формиране на правителство“; „управление“; „преустановяване на управлението“; „електорално представяне“. Същевременно употребата на концепцията не е лимитирана единствено до предложените от авторите съдържателни параметри, но и не игнорира същността на предложения от тях модел. Дисертационният труд разширява представата за „коалиционния жизнен цикъл“, като отчита приноса и на други изследователи, използващи алтернативни теории за анализ на коалиционната политика, които са съвместими с подхода на Мюлер, Стрём и Бергман (2010) – Стрём (1990), Мюлер и Стрём (2003), Лупия и Стрём (2003), Браун, Френдерис и Глейбър (1986), Дод (1976), Лейвър и Шепсле (1996), Мюлер-Ромел (2005), Лайпхарт (1999), Фишър и Хоболт (2010) и др. С помощта на представения обяснителен подход коалиционната политика се дефинира като баланс между „печалби“ и „загуби“.

В този контекст изследването се фокусира върху договарянето като един от най-съществените аспекти на коалиционното взаимодействие. Следвайки Стрём, Мюлер и Бергман (2010), процесът се разглежда в динамичен план, като част от *жизнения цикъл* на коалиционната политика, и се ситуира в циклична серия от взаимосвързани събития. В това отношение се приема, че всеки набор от решения е повлиян както от предходни събития, така и от очакванията за бъдещи такива.

Подобни ограничения, например, се съдържат в коалиционните споразумения. Съгласно подхода на Мюлер и Стрём (2003) последните следва да се разглеждат като опит за минимизиране на несигурността и рисковете от политическото взаимодействие,

свързано с процеса на договаряне в рамките на „коалиционния жизнен цикъл“. Подобни договорености приемат различни форми в съответствие със специфичните цели, които следва да бъдат реализирани, т.е. с очаквания продукт от коалиционното управление. Разграничаваме формални и неформални споразумения, предназначени единствено за вътрешно ползване или замислени да бъдат публично достъпни. Същевременно се счита, че такива спогодби могат да бъдат сключвани както преди формирането на правителството, така и по време на упражняването на властта. В тази връзка настоящото изследване се ограничава до възприемането на представата за коалиционните договори като *най-обвързващите писмени становища, към които се присъединяват конкретни партии*, т.е. документ, притежаващ изключителни възможности да ограничава поведението на последните (Müller and Strøm 2003:18).

Следователно може да се приеме, че коалиционните споразумения имат съществено значение в изследването на коалиционните практики - при определянето на рамката и параметрите на сътрудничество между коалиционните партньори и политическия дневен ред. Те могат да бъдат разглеждани като едни от ключовите форми на съгласувано политическо взаимодействие и обвързаност. Въпреки че са призвани да редуцират несигурността и рисковете, пред които са изправени политическите актьори, те невинаги обаче успяват да изпълнят своята превантивна роля. Ето защо ключов момент в анализа е оценката на това, доколко подобни договорни форми са изпълними и дали биват стриктно съблюдавани от коалиционните партии (Müller and Strøm 2003: 19). За тази цел е особено важно да се установи как подобни правила се съотнасят към действителното поведение и действия на релевантните политически субекти.

Възприема се подходът на *новия институционализъм*, чиято същност се свежда до идеята, че институциите оформят действие. Използва се изследователският инструментариум на *историческия институционализъм* и *институционализма на рационалния избор*, който е ключов за теоретичния модел на изследването.

Институционализмът на рационалния избор, като ревизия на теорията за рационалния избор, възражда идеята за рационалния характер на индивидуалните действия като се базира на схващането, че политическите субекти действат рационално в стремежа да максимизират собствената си печалба. Изследователите, които работят в рамките на това теоретично поле, разглеждат такива субекти като стратегически актьори, които „...калкулират разходите и ползите в изборите, пред които се изправят“ (Steinmo 2008:162). Същевременно мисловното направление на рационалния институционализъм признава значимостта на институциите. Последните тук се представят от гледна точка

на функцията им да предоставят възможности и стимули или да налагат ограничения върху действията на субектите. Стейнмо акцентира върху тяхната роля да „...оформят стратегическото поведение на индивида“ (Steinmo 2008:162). По-конкретно - институционалните феномени се разглеждат от гледна точка на тяхното влияние върху стратегиите на актьорите, техните преценки, респективно - върху процеса на вземане на решения (see Lecours (ed.), 2005).

В рамките на институционализма на рационалния избор институциите са представени почти като договори, по думите на С. Харти (2005:58) „...*quasi* договори, произтичащи от доброволните споразумения между актьорите, притежаващи приблизително еднакво количество власт“, където „страните по договора примат, че актьорите действат, използвайки стратегическо калкулиране, което е мотивирано не само от техните предпочитания, но също и от тяхната преценка за това как останалите актьори ще постъпят“. С. Харти (2005) се фокусира върху подхода, който отнася формирането и оцеляването на институциите към функционалистките обяснения на рационалния избор. В този контекст институциите могат да бъдат разглеждани като „*ориентирани към целта*“, т.е. като предназначени „...да подпомагат актьорите в реализирането на ползите посредством сътрудничество...“ (Harty 2005:58).

При историческия институционализъм фокусът е насочен към разбирането за изхода от реалната *политическа игра*. Стейнмо дефинира политическия резултат, разглеждайки го като продукт както от следването на правилата, така и от максимизирането на интересите (Steinmo 2008:163). От съществено значение за тази институционална теория е да се разбере кой печели, кой губи и защо, а също – кои цели актьорите се опитват да постигнат и какви са предпочитанията, стоящи в основата на тези цели. Самите предпочитания тук не са разглеждани като даденост, а заедно с целите, стратегиите, взаимоотношенията, идентичността и самото съществуване на политическите актьори, са обусловени от институционалния контекст (Lecours (ed.), 2005). Презумпцията е, че институционалната конфигурация генерира стратегии, които с времето могат да станат част от определени идеи, вярвания и начини на мислене. Последните моделират предпочитанията на актьорите в рамките на организацията (Hall&Taylor, 1996).

Историческият институционализъм не отхвърля напълно рационалния подход на институционалистите от школата на рационалния избор. Това е така, защото историческото институционално направление разглежда човешките същества, от една страна, като спазващи правила субекти, но от друга - като рационално действащи актьори

(Steinmo, 2008). В тази връзка Стейнмо посочва, че това „как човек се държи зависи от индивида, от контекста и от правилото“ (Steinmo 2008:163).

Институционалният подход заема важно място в разработката, тъй като именно институциите са тези, които регламентират реда и точно дефинират процедурата за формиране на базовите структури на държавното управление. Фокусът на изследването е насочен конкретно към онези правила, утвърждаващи логиката на функциониране на основните органи на изпълнителната и законодателната власт в съвременните представителни демокрации, по-конкретно – към утвърдените механизми за осъществяване на тяхното взаимодействие. Важен акцент се поставя върху нормите, които ясно определят сферите им на компетентност, границите на отговорността, която носят, както и действащите механизми за отчетност. Особено значение имат ограниченията, които политическите субекти понякога сами налагат върху себе си с цел да фиксират рамката на своето участие в една или друга форма на конкретно политическо взаимодействие, с което са решили да се ангажират. В този контекст институциите и „правилата на играта“ в настоящото изследване заемат важно място като част от използвания изследователски инструментариум по отношение на опитите за разбиране, обяснение, прогнозиране и оценка на поведението на актьорите, а също и на резултатите от политическия процес в рамките на българския посткомунистически парламентарен режим.

В дисертационния труд се използва моделът, представен в статията *Constraints on Cabinet Formation in Parliamentary Democracies*, в която Каре Стръм, Иан Бадж и Майкъл Лейвър (1994) операционализират институционалните ограничения по отношение на коалиционната политика, тъй като те определят много ключови нейни аспекти „...като формирането на кабинет, разпределянето на министерски постове, коалиционното терминиране и самия процес на коалиционно управление“ (Strøm, Budge and Laver 1994: 307). Авторите споделят виждането, че „в голяма степен ограниченията са институции“, т.е. „правила за поведение, особено за вземането на решения“ (Strøm, Budge and Laver 1994: 307). В този контекст се извежда дефиницията за *ограничение върху коалиционното договаряне*, под което тук следва да се разбира „...всяка рестрикция върху набора от възможни коалиционни кабинети, която е отвъд краткосрочния контрол на играчите“ (Strøm, Budge and Laver 1994: 308).

В изследването се идентифицират няколко важни начина, по които правилата на политическата „игра“ в дадена страна повлияват коалиционното договаряне. Като едни от най-важните институционални ограничения върху него са разглеждани правилата,

отнасящи се до самия процес на формиране на кабинета (Strøm, Budge and Laver 1994: 310). В рамките на този модел съществени по отношение на коалиционното договаряне са и правилата за работа на правителството в изпълнителната власт, по-конкретно - вниманието е насочено към онези, които се отнасят до процеса на вземане на решения в кабинета и до прекратяване на неговото съществуване (Strøm, Budge and Laver 1994: 313). Освен правилата на изпълнителната власт, ключова роля в коалиционното договаряне играят и онези, отнасящи се до законодателната власт (Strøm, Budge and Laver 1994: 314). Обърнато е внимание и на ограниченията, които идват от играчи, ситуирани извън парламентарната арена или т.нар. „външни вето играчи“ (бизнес, църква, търговски сдружения, армия, университети и др.) (Strøm, Budge and Laver 1994: 319).

По отношение на кабинетите в рамките на българския посткомунистически ареал се прилага сравнителният метод, като се извеждат определени критерии за анализ. Последният е изграден на базата на идентифициране и проучване на релевантни коалиционни документи (споразумения, програми, стратегии и др.), стенограми от заседания на Народното събрание и достъпна медийна информация. Същевременно изследването се фокусира върху действителното поведение на актьорите и предполага задълбочен анализ на достъпната информация, придобита от различни информационни източници (медии, интернет и др.).

В дисертационния труд се възприема концепцията за консолидацията като сложен и неравномерно завършен процес и по-скоро – като отделни процеси (see Schneider & Schmitter, 2002). Спецификите им могат да се идентифицират по отношение на техния характер, интензитет и динамика. Така те в голяма степен детерминират параметрите на многоизмерния и многопластов процес на консолидация като определят неговия ход и очертават перспективите пред развитието на отношенията и резултатите от взаимодействията, които се осъществяват по линията управляващ-представител-гражданин. Възприема се и концепцията, която свързва демокрацията и нейната консолидация с появата на такива правила, които са взаимно приемливи както за управляващите, така и за гражданите. Подчертава се важното значение и на темата за отчетността пред гражданите, която е ключова за анализа на процеса на консолидация на демократичните режими.

В рамките на дисертационния труд консолидацията се ситуира в контекста на процеса, който придава реално съдържание и плътност на демокрацията. Анализът признава приноса на „традиционните“ теоретични подходи по отношение на изследването на тази проблематика, като взема под внимание значението на някои

въпроси, свързани с реформата в държавните институции, начина на осъществяване на електоралния процес, особеностите при функционирането на политическите партии, ролята на гражданското общество и развитието на медиите. Ясно се откроява необходимостта от широко приемане на новите демократични “правила на играта“, към които обществото трябва да бъде пълноценно приобщено. В тази връзка може да се използва дефиницията, според която консолидацията се мисли посредством идентичността и силата на актьорите в дадено национално общество и с оглед степента, в която различните участници демонстрират и двете - стратегическото и нормативното приемане или отхвърляне на институционални правила (Gunther, Puhle and Diamandouros 1995: 8).

Концепцията за консолидация на един режим се разглежда и посредством възможността последният да функционира съобразно изискванията на демократичните процедури. Застъпва се виждането, че тя отразява и капацитета на самия политически режим да просъществува във времето.

По отношение на консолидацията се възприема концепцията на Шмитер и Шнайдер (2002, 2004), съгласно която консолидирането на демократичния режим е разглеждано посредством логиката на трансформиране на определени ситуационни политически взаимоотношения в стабилни институции. Същевременно под консолидация на парламентарен режим следва да се разбира и вземането на решение измежду набор от алтернативи. Акцентът се поставя върху налагането на коалиционни споразумения като един от елементите на консолидацията. Презумпцията е, че коалиционните споразумения поставят отношенията между партньорите в кабинета на ясна институционална основа и по този начин благоприятстват за стабилността на управлението, за поддържането и консолидирането на парламентарното мнозинство.

II. СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИЯТА

Първите две глави на дисертацията определят теоретичния модел на изследването. Представят се различни опити за дефиниране на фундаменталните за него понятия и се извеждат някои от основните теоретични подходи и обяснителни модели в това отношение. Целта е още тук да се постигне високо ниво на концептуализация, респективно - яснота за същността на изследваната проблематика, което е от определящо значение за достоверността на резултатите от изследването.

В първа глава се анализират някои от съществуващите проучвания на коалиционния феномен, като се определя теоретичният модел, чрез който да се изследват коалиционните кабинети в България. Обръща се внимание на проблема за дефинирането на понятията „коалиция“ и „коалиционен кабинет“, както и за открояването на конструиращите тези явления елементи. Впоследствие фокусът е насочен към опитите за класифициране на коалициите. Прави се критичен прочит на част от доминиращите в политическата литература теории, концептуални модели и подходи в обяснението и анализа на коалиционната политика.

Представят се базови коалиционни теории и подходи за разбиране на коалиционното формиране. Откроява се приносът на школата на рационалния избор и по-конкретно – на „теория на игрите“. Акцентът се поставя върху обяснителния потенциал и изследователски инструментариум, които имат „кооперативната“ и „некооперативната игрова теория“.

Анализът на коалиционната политика се обвързва с концепцията за „коалиционния жизнен цикъл“. В изследването *Cabinets and Coalition Bargaining: The Democratic Life Cycle In Western Europe* Мюлер, Стръом и Бергман (2010) първоначално разглеждат три фази на коалиционния живот – „формиране на правителство“, „управление“ и „приключване на управлението“. Освен тези три етапа в коалиционния *жизнен цикъл*, авторите отделят съществено внимание на електоралния процес, който овластява политическите партии като определя техния потенциал и възможности да диктуват параметрите на договарянето с другите релевантни субекти. В този смисъл те впоследствие разграничават четири етапа на коалиционната политика като в допълнение на правителственото формиране, управление и прекратяване включват и парламентарните избори (Müller, Strøm and Bergman, eds., 2010:9).

Прокарва се разграничителна линия между „стария“ и „новия“ институционализъм, като в рамките на последния са открити три основни направления: *институционализъм на рационалния избор, исторически и социологически институционализъм*.

В *In New Institutionalism: Theory And Analysis* С. Харти (2005:54) маркира основните акценти във всеки един от тях. Така, по отношение на историческия институционализъм, изследователският интерес е отнесен до правилата и конвенциите, произтичащи от формалните организации. От друга страна, в изследователското поле на рационалния избор, институциите са разглеждани като набор от правила и информация,

които насърчават *печалбите от обмена*, като редуцират разходите, свързани с преследването на индивидуалната рационалност в стратегическите взаимодействия.

Във втора глава се прави опит за концептуализация на понятието „консолидация на парламентарен режим“, проблематичността при дефинирането и измерването на което е по същество сериозно предизвикателство пред изследователите, които работят в полето на сравнителните изследвания на парламентарните демокрации. В този контекст в дисертацията се представят основните дебати, които съществуват в научните среди по отношение на консолидацията. Фокусът е насочен към част от основните теоретични подходи и концепции по отношение на политическите режими с цел да се установи кои от тях кореспондират с посткомунистическите реалности в България.

В трета глава се прави анализ на институционалната рамка, както и на ролята и особеностите на политическата трансформация в посткомунистическа България. Страната ни се представя като типичен пример, при който посткомунистическите реалности до голяма степен обясняват динамиката на политическите процеси през последния четвърт век, като в същото време – очертават посоката на държавно развитие. Крахът на тоталитарните режими в страните от Централна и Източна Европа открива пътя пред българската държава към либерално-демократичния модел на управление - към неговото установяване и консолидиране. За да се разбере логиката на „преходите“ на посткомунистическите страни от тоталитарна власт към утвърждаване и консолидация на либералната демокрация се установява как „старият режим“ влияе на новите политически режими в посткомунистическия контекст, в какви посоки влияе и чрез какъв тип субекти и инструменти го прави. Открояват се онези основни предизвикателства пред „новите демокрации“, които се явяват част от наследството на „стария режим“. Презумпцията е, че спецификите на посткомунистическите политически режими до голяма степен кореспондират с особеностите на самия „преход“ към демокрация на страните от Югоизточна Европа, като същевременно създават уникални условия за развитието на тези държави.

В този раздел се представят в хронологичен ред българските кабинети през последния четвърт век. В съответствие с критериите на Мюлер, Стрьом и Бергман (2010), за разглеждания период, се идентифицират и анализират шест коалиционни кабинета – на Любен Беров, Иван Костов, два на Симеон Сакскобургготски (НДСВ+ДПС и НДСВ+ДПС+“Новото време“), на Сергей Станишев и на Пламен Орешарски. С помощта на подхода на Лайпхарт (1999) се разграничават типовете кабинети с най-мажоритарен, респективно - с най-консенсусен характер. В първия случай, това е еднопартийният и

същевременно – минимално-печеливш, т.е. еднопартиен мажоритарен кабинет, какъвто е кабинетът „Виденов“. Във втория – това е многопартийният и свръхголям кабинет – кабинетите „Беров“, „Костов“ и „Станишев“. Съгласно модела на Лайпхарт (1999) многопартийните кабинети на малцинството също се ситуират в консенсусния край на спектъра – „Орешарски“. Същевременно останалите два типа - многопартийните минимално-печеливши коалиции – „Саксбургготски“ I и II, и еднопартийните кабинети на малцинството – „Димитров“ и „Борисов“, са поставени в междинна позиция (Lijphart 1999:91). Следователно наблюдаваме един с чисто мажоритарен характер, четири с консенсусен и четири с междинен. Това ни позволява да твърдим, че българският модел е консенсусен.

Акцент се поставя върху процеса на формиране на коалиционни кабинети, чиято продължителност е измерена в дни. Обръща се особено внимание на параметрите на коалиционното договаряне и в частност – на сключването на коалиционни споразумения. Идентифицират се основните кризи и се представят причините за края на управлението на коалиционните кабинети. Изчислява се неговата продължителност. Открояват се ключовите характеристики и функционални особености на разглежданите коалиционни кабинети, като същевременно се прави оценка на коалиционната политика и на способността на коалиционните кабинети да консолидират режима.

Заключението на дисертацията обобщава резултатите от емпиричното изследване и извежда основните изводи от представения в разработката анализ на българската коалиционна практика в посттоталитарния период, както следва:

1. Потвърждава се хипотезата, че коалиционните кабинети водят до стабилизиране и консолидиране на парламентарния режим в България, като неколккратно предлагат работещ модел за излизане от политическа криза и постигане на ефективно и устойчиво парламентарно мнозинство, което изработва и налага стратегически решения по ключови национални приоритети. Доказва се наличието на връзка между периодично възникващите политически кризи и формирането на коалиционни кабинети. Приемайки, че коалиционните споразумения са един от елементите на консолидацията на парламентарния режим, в рамките на дисертацията се установява, че налагането на такива публични писмени „договори“ се превръща в практика в рамките на българския демократичен модел.

2. В хода на изследването се потвърждава хипотезата, че парламентарният режим в България се консолидира чрез засилване на консенсусния елемент.
3. По отношение на допускането, че при по-високи нива на електорална волатилност е по-вероятно да се формират коалиционни правителства, отколкото при по-ниски, в българския случай, не се констатира връзка между нивата на волатилността и вероятността за създаване на коалиционен кабинет. От една страна, става ясно, че такива се създават и при сравнително ниски стойности на електоралната волатилност (в началото и средата на 90-те, както и през 2013 г.), а от друга – кабинетът „Борисов“ е пример, че еднопартийни кабинети могат да се формират и при високи нива на електорална волатилност.
4. Потвърждава се хипотезата, че за една партия е по-вероятно да генерира електорална „печалба“ след участие в коалиционен кабинет, отколкото след участие в еднопартиен. При калкулирането на „печалбите“ и „загубите“ на базата на електоралното представяне след управлението на релевантните субекти, респективно – разпределението на мандатите в следващия парламент, то като цяло се установява, че повечето партии в България търпят електорални загуби след края на управлението на кабинета, в който са участвали. Изключение, от една страна, е БСП, която успява да спечели изборна победа, въпреки че е била част от управлението на коалиционното правителство на Любен Беров. Същевременно представянето на изборите през 2005г. и 2009г. на ДПС е другият пример за електорална „печалба“ след участие в коалиционно управление.
5. Във връзка с допускането, че управлението на коалиционните кабинети се характеризира с по-голяма ерозия на парламентарното мнозинство в сравнение с управлението на еднопартийните кабинети, се установява, че всъщност всички кабинети в България след 1991 г., с изключение на еднопартийния на Бойко Борисов, търпят загуби в това отношение. Като цяло, при коалиционните кабинети, броят на народните представители, напуснали управляващото мнозинство, е по-голям, но се наблюдават и случаи, при които коалициите търпят минимални загуби (кабинетите „Орешарски“ и „Сакскобургготски II“).

6. Потвърждава се хипотезата, че ефективността на реализираната политика при коалиционните кабинети е по-висока в сравнение с тази при еднопартийните, тъй като коалициите в България, като цяло, управляват по-дълго, което им позволява да осъществяват базови приоритети от политическия дневен ред. Следователно, съгласно логиката на Лайпхарт (1984), според която времето е ресурс и този ресурс е ключов по отношение на ефективността на реализираната държавна политика, коалициите в България допринасят за стабилността и устойчивостта на режима. В рамките на дисертационния труд се установява, че ефективността на кабинетното управление, разбирана като способност на кабинета да се справя с възникнали кризи, т.е. способност да оцелява, при коалициите е по-висока. Представят се аргументи, подкрепящи допускането, че коалиционните кабинети са по-гъвкави от еднопартийните, тъй като имат възможност да променят коалиционната формула по време на своето управление. Те съумяват да изработват и прилагат достатъчно ефективни механизми за вземане на решения, координация, управление на конфликти и справяне с кризи, като поддържат и сравнително стабилни парламентарни мнозинства.
7. За периода 1991-2013 г. се установяват зависимости по линиите: *управление на коалиционни кабинети – консолидиране на парламентарния режим*, от една страна, и *продължителност-ефективност на управлението* – от друга.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Browne, E. C., Frensdreis, J. P., & Gleiber, D. W.. (1986). The Process of Cabinet Dissolution: An Exponential Model of Duration and Stability in Western Democracies. *American Journal of Political Science*, 30(3), 628–650.
- Dodd, L. C. (1976). *Coalitions in Parliamentary Governments*. Princeton: Princeton University Press.
- Fisher, S. D., & Hobolt, S. B. (2010). Coalition government and electoral accountability. *Electoral studies*, 29(3), 358-369.
- Gunther, R., Diamandouros, P. N., & Puhle, H. J. (1995). *The politics of democratic consolidation: Southern Europe in comparative perspective*. JHU Press.
- Harty, S. (2005). Theorizing institutional change. In Lecours, A (ed.) *New institutionalism: theory and analysis*. University of Toronto Press, 51-79.

- Hall, P. A., & Taylor, R. C. (1996). Political science and the three new institutionalisms. *Political studies*, 44(5), 936-957.
- Laver, M., & Shepsle, K. A. (1996). *Making and breaking governments: Cabinets and legislatures in parliamentary democracies*. Cambridge University Press.
- Lecours, A. (2005). *New institutionalism: theory and analysis*. University of Toronto Press.
- Lijphart, A. (1984). *Democracies*. New Haven: Yale University Press.
- Lijphart, A. (1999). *Patterns of democracy: Government forms and performance in thirty-six countries*. New Haven: Yale University Press.
- Lupia, A. & Strom, K. (2003). *Coalition Governance Theory: Bargaining, Electoral Connections and the Shadow of the Future* (Draft). Retrieved December 28, 2015 from http://www.ub.edu/grepa/Strom_Lupia.pdf
- Muller, W. C., & Strom, K. (2003). Coalition Governance in Western Europe: An Introduction. In Müller, W. C., & Strom, K. (eds.) *Coalition Governments in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press, 1-31.
- Mueller-Rommel, F. (2005). *Types of cabinet durability in Central Eastern Europe*. UC Irvine: Center for the Study of Democracy. Retrieved November 14, 2013 from <http://www.escholarship.org/uc/item/8cv4134w>
- Pedersen, M. (1979). The dynamics of European party systems: Changing patterns of electoral volatility. *European Journal of Political Research*, 7(1): 1-26.
- Schneider, C. Q. and Schmitter, P. (2002). Conceptualizing and Measuring the Liberalization of Autocracy and the Consolidation of Democracy across Regions of the World and from Different Points of Departure. In Alcántara, M., editor, *Política en América Latina. I Congreso Latinoamericano de Ciencias Políticas*, Ediciones Universidad de Salamanca, Salamanca, 1578–1645.
- Schneider, C. Q., & Schmitter, P. C. (2004). Liberalization, transition and consolidation: measuring the components of democratization. *Democratization*, 11(5), 59-90.
- Steinmo, S. (2008). What is Historical institutionalism. In Donatella Della Porta and Michael Keating (eds.) *Approaches and Methodologies in the Social Sciences*. Cambridge: Cambridge University Press, 150-178. Retrieved November 13, 2013 from <http://spot.colorado.edu/~steinmo/HI.pdf>
- Strøm, K. (1990). *Minority government and majority rule*. Cambridge University Press.
- Strøm, K., Budge, I., & Laver, M. J. (1994). Constraints on cabinet formation in parliamentary democracies. *American Journal of Political Science*, 303-335.
- Strøm, K., Müller, W. C., & Bergman, T. (2010). Coalition Theory and Cabinet Governance: An Introduction. In Strøm, K., Müller, W. C., & Bergman, T. (eds.) *Cabinets and coalition bargaining: The democratic life cycle in Western Europe*. Oxford: Oxford University Press, 1-50.
- Tsebelis, G., & Ha, E. (2014). Coalition theory: a veto players' approach. *European Political Science Review*, 6(03), 331-357.

СПРАВКА ЗА НАУЧНИТЕ ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИЯТА

1. Разработен е модел за анализ, допълващ предложените от Мюлер и Стрьом (2003) и Мюлер, Стрьом и Бергман (2010) подходи и методология за изследване на коалиционните феномени, което повишава тяхната ефективност по отношение на приложението им в българския контекст. В тази връзка е направена селекция, прецизиране и определено модифициране на съответния изследователски инструментариум.

2. В дисертацията е направена класификация на българските кабинети, както и анализ на техния *жизнен цикъл*. Резултатите са сравними с други изследвания на европейските кабинетни управления, при условие че са приложени аналогични теоретични модели и изследователски инструментариум.

3. Създадена е база данни за българските кабинети, управлявали в периода 1991 – 2013 г., включваща информация за: 1) процеса на договаряне при формирането им; 2) тяхната структура и състав; 3) броя министерства и членове на кабинета в началото и в края на управлението на кабинетите; 4) резултати от проведените вотове на доверие и недоверие; 5) продължителност на кабинетното управление; 6) „загуби“ и „печалби“ в парламентарни места; 7) разпределянето на мандатите в парламента след проведени избори; 8) резултатите от изборите за министър-председател и състав на Министерски съвет. Базата данни може да бъде използвана в последващи изследвания на кабинетното управление в страната и по-конкретно – на българската коалиционна практика.

СПИСЪК НА НАУЧНИТЕ ПУБЛИКАЦИИ

„Коалиции и коалиционни кабинети. Теоретични подходи към изследването на коалиционния жизнен цикъл“. *Докторантски сборник 2014. Традиции и новаторство*. Т.1., София: Изток-Запад, 2014, 209–224.

„Комуникационни аспекти на взаимодействието между политическите партии и електората в българския посткомунистически контекст“. *Докторантски сборник 2014. Традиции и новаторство*. Т.3., София: Изток-Запад, 2015, 153–176.

„Коалиционни теории. Подходи за разбиране на процеса на коалиционно формиране“. *Докторантски сборник 2014. Традиции и новаторство*. Т.4., София: Изток-Запад, 2015, 57–75 (под печат).